תלמוד בבלי · ראשונים · ריי״ף · מפרשים · מלחמת השם

מלחמת השם על ראש השנה

רבנו משה ב"ר נחמן [הרמב"ן]

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

מלחמת השם על ראש השנה

רבנו משה ב"ר נחמן [הרמב"ן]

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/מלחמת-השם-על-ראש-השנה/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611161024 של הספרייה.

תוכן העניינים

דף ו. 4
דף ו: 4
דף ז. 6
דף ח. 8
דף ח: 10
דף י: 11
דף יא. 12
דף יב. 14

דף ו.

כתוב בספר המאור תנ"ה בד"א במקדש אבל בגבולין וכו' עד אלא בחצוצרות:
אמר הכותב כמה הרבה שנים גדל בעה"מ בבית המדרש ולא שמע שהן סומכין על אותה הלכה שהיא במס' תעניות במה מתריעין רב יהודה אמר בשופרות ותנ"ה וסימן לדבר יריחו ויריחו בשופרות הוה ומפרש נמי בירושלמי קומי ריב"ל תוקעין בתעניתא רבי בעי ויתקעון קומו בחצוצרתא ולא שמיע דתניא חצוצרות במקדש ואין חצוצרות בגבולין ויש לנו לפרש לדעתם מקום שיש שופר כגון ר"ה ותעניות אין חצוצרות מקום שיש חצוצרות כגון מלחמה כדכתיב על הצר הצורר אתכם והרעותם בחצוצרות אין שופר ואמרי' במס' תעניות שאין אומרים זכרונות ושופרות אלא בר"ה וביובל ובשעת המלחמה אמר כסדר הזה עושין במלחמה והיו תוקעין בחצוצרות ולא בשופר שהרי מקרא מלא הוא ובריייתא לאו אסיפא דמתני' תניא דקתני שמצות היום בחצוצרות אלא בעלמא תניא והטעם שלא למדו התרעה בחצוצרות אלא במקדש ובמלחמה שכל ישראל תלויין בדבר מ"ט דחצוצרות בכנופיא דכל ישראל כתיבי הא בעלמא לא אלא מדרבי רחמנא על הצר הצורר אתכם גמרי' התרעה לכל צרה וצרה שלא תבא על הצבור ובמה בשופר כעין ר"ה א"נ כיון דלא קפידא נהגו בשופרות כדאמרי' בירושלמי בתעניות ולמה תוקעין בקרנות לומר חושבנו כאילו גועים כבהמה לפניך וזהו טעם הגאונים ואין לי לפרש יותר בזה:

דף ו:

ועוד ניקב וסתמו בין במינו וכו' עד מחלוקת ר"נ וחכמים בשמעכב את התקיעה:
אמר הכותב תחלה יש לי לפרש שזה ששנינו אם מעכב את התקיעה במעכב תקיעה לאחר סתימה קאמר שהרי מעכב קודם סתימה לישנא בתרא דר"י מכשר שלא במינו לר"נ וה"ה לרבנן בין במינו בין שלא במינו עד שיפחת רובו והדבר ידוע שאפי' במיעוטו מעכב תקיעה הוא וכן בעל המאור מודה (בזו) עכשיו יש לי להשיב אם מחלוקתן של ר"נ וחכמים במעכב תקיעה היא והיאך אמרו בירושלמי בשופר שנסדק ודבקו למאן נצרכה לומר שאף ע"פ שאינו מעכב תקיעה פסול שאילו בניקב וסתמו דר"נ היא והא מתני' דקתני סתם נקב וסתמו אם מעכב את התקיעה פסול טפי אתיא כרבנן דמשמע בין במינו בין שלא במינו וא"ת דה"ק כר"נ נמי אתי' ובשלא במינו ולאוקמא אליבא דחד תנא קא מהדר א"כ לא הוה ליה למימר הכי אלא הוה צריך למימר אף כר' נתן אתיא היא ותפתר שלא במינו ועוד דאי ר"נ ליתני במינו כשר לאשמעינן כח

דהיתירא דהוה טפי עדיף ליה ועוד דסתמא דמתני' במינו משמע כי רישא דדבקו ודבק שברי שופרות ועוד אי בשמעכב את התקיעה בלחוד הוא דפסלי רבנן אמאי לא קתני לה בגמרא דילן בברייתא כדקתני לה במתני' ותנא פסול סתם והלא כל עצמן לא חלקו אלא במעכב וכולה ברייתא לפרושי ולאסופי אקמייתא ואמתני' אתיא וכולה באם תניא אם קול פנימי שמע אם נשתנה קולו אם נשתייר בו והיאך שנה כאן סתם פסול ולא פי' אם מעכב את התקיעה ותמה על עצמך לדברי בעל המאור שלא במינו פסול דר"נ והוא שמעכב את התקיעה וללישנא בתרא דר"י והוא שנפחת רובו הא נפחת רובו ואינו מעכב את התקיעה כשר נמצאו תוקעין בשופר שרובו של נחשת או של זפת ושעוה שא"א לו להשמע אלא ודאי דברי ר"נ כמו שאמרו ראשונים דומיא דמתני' במינו ובשאין מעכב את התקיעה ופי' הענין דמאי מעכב את התקיעה דקתני מתני' שהנקב מעכב את התקיעה עכשיו לאחר סתימה כדפרישית כלומר שלא סתמה יפה יפה אלא עדיין קולו פגום מחמת הנקב שמקצת הקול יוצא דרך שם ולפי' אע"פ שסתמו במינו פסול שאותה סתימה מצטרפת לפסול ולא להכשיר דלעמוד ולינטל משם קאי מאחר שאינה מהודקת יפה ועדיין מעכב את התקיעה ואם הדקו יפה עד שאין קולו משונה ורעוע מחמת הנקב כשר שאותו סתימה בטלה היא בשופר זהו פי' משנתנו ופי' ברייתא ניקב וסתמו בכל ענין אפי' סתמו יפה יפה בין במינו בין שלא במינו פסול והטעם שמאחר שהנקב היה נקב גמור וקול היה יוצא דרך דופן ועכשיו נסתם נעשה כקול שני שופרות ושופר אחד אמר רחמנא ולא שנים ושלשה שופרות ור"נ סבר במינו כשר שמין במינו אינו חוצץ ומאחר שנסתם יפה שופר אחד קרינן אבל אילו לא נסתם יפה מאחר שעדיין מעכב את התקיעה לעמוד ולינטל קאי ואינו בטל אגב שופר וזה שלא פירשו בברייתא בדר' נתן במינו כשר אם אינו מעכב את התקיעה משום דסתמו פסיל ת"ק בכל ענין שיסתם ואתא ר"נ למימר אם נסתם יפה במינו כשר וכדקתני מתני' וסתם סתימה נמי לגמרי משמע אמור מעתה משנתנו ר"נ מדקתני אם אינו מעכב את התקיעה כשר ואע"ג דלא פריש במינו כשר זהו שאמרנו דסתמא במינו משמע משום דרישא כולה במינו הוא ודרך סתימתו של שופר נמי במינו היא ומאי דלא פריש בהדיא במתני' פירש בברייתא דכולה נמי לפרושי למתני' אתיא ומוספת אמתני' ואברייתא קמייתא היא דתנן נסדק פסול ובברייתא פירשו לארכו אבל לרחבו אם לא נשתייר ותנן שברי שופרות והוסיפו בברייתא הוסיף עליו כ"ש וכן בזו פירשו סתמו דמתני' דוקא במינו ופי' הירושלמי כך הוא שופר שנסדק ודבקו פסול למאן נצרכה לר"נ דאילו לרבנן מאי אריא נסדק כולו לארכו אפי' נקב נמי ואע"פ שאינו מעכב את התקיעה כדפרישית אבל לר"נ סד"א מדנקב

וסתמו במינו כשר אף נסדק לארכו ודבקו בעצמו כשר צריכא וכן דיבק שברי שופרות נקב וסתמו ר' חייא בר אבא בשם ר' יוחנן אמר דר"נ היא דתניא נקב וסתמו אם מעכב את התקיעה פסול ואם לאו כשר וכך הגירסא בכל הנוסחאות ופירושה שר"ח בר אבא בא לפרש הברייתא לקיים דבריו שהעמיד משנתנו כר"נ ואמר דהכי קתני אם היה מעכב את התקיעה מתחלה קודם סתימה ובהא פליגי ת"ק ור"נ דלת"ק לעולם פסול אע"פ שעכשיו אינו מעכב ולדברי ר"נ במינו כשר נמצאת משנתנו שמכשרת אם אין מעכב את התקיעה לאחר סתימה ר"נ ותיפתר בשסתמו במינו ובמעכב עכשיו את התקיעה אפי' ר"נ מודה דפסול לעולם והיינו דלא קתני בגמ' דילן בברייתא אם היה מעכב את התקיעה משום דפשיטא ליה שאם מתחלה אין הנקב מעכב את התקיעה כלל אינו נקב ואין סתימתו פוסלת לפי שאינה מסייעת בקולו של שופר כלל ועוד שאינו בכלל נקב וסתמו ובירושלמי שנו ופירשו זהו פירושה של שמועה כדברי הראשונים ז"ל והירושלמי מוכיח שהוא מתרץ בלשון הברייתא היה כמו שכתוב בכל הנוסחאות וכתבתי זה לברר דברי רבינו הגדול שפסק כר"נ שע"כ סתם מתני' כר"נ ולא כרבנן ועוד מדקא מתרץ ר"י אליביה ש"מ הלכתא כוותיה כדאמרי' במס' שבת ובודאי לא הסכים ר"י לדברי ר"נ אלא מפני סתם המשנה ואע"פ שלא אמרו בגמ' מתני' מני ר"נ היא מצינו הרבה כיוצא בזה בתלמוד בפ' הניזקין תנן המטמא והמדמע והמנסך בשוגג פטור דלא כר"מ אלא כר"י ועוד אחרת בפרק האשה שנתארמלה כתוב הוא זה דלא כר"מ היא ולא מידכר בגמ' כלום ובפ' אין דורשין סתמיה כר"מ ולא כרבנן וכיוצא בהן הרבה וכל"ק דלחומרא נקיטינן בכל בדאורייתא וכן דעת רבותינו הגאונים וכן פסק כאן רבינו שמעון בעל הלכות ז"ל:

דף ז.

ועוד לפום סוגיא דשמעתא מתחוורא כרבא וכו' וליתא לדר' זירא וכו' והרי"ף ז"ל כתב הא דר' זירא ושבקיה לדרבא:

אמר הכותב דרבא לא מכרעא דאיהו פירוקי הוא דפריק הויא דאביי דאקשי עליה דרבה אלא מעתה הישן בשמיני בסוכה ילקה ואמר ליה אין זו דומה לזו דלמ"ד נמי לצאת לא בעי כוונה לעבור שלא בזמנו ודאי בעי כוונה הלכך כי שקלת דרבה מהכא ה"ל ר' זירא בתרא ואיהו עדיף למפסק כוותיה דאוירא דא"י אחכמיה טפי ועוד דמינקט לחומרא עדיף ועוד דרבה נמי לא מכרעא דהכי ס"ל אלא זאת אומרת קאמר ואיהו לא סבר ליה כדקא מתרצינן בגמ' בעלמא בדוכתי טובא בכה"ג ואע"ג דאמרי' לקמן לימא מסייע ליה לרבא למלתא דרבה קאמרי' דקאמר לאבוה דשמואל התוקע לשיר יצא דה"ל עיקר סיועא

לאבוה דשמואל למאי דפריש רבה ולא קאמרינן לרבה משום [דלא] דמסיימא מלתא כלל דהכי ס"ל אליבא דנפשיה ואשכחן בכה"ג בתלמודא ואנן לא גרסי' כדכתיבנא במקצת נוסחי דמשבשן אלמא קסבר רבה מצות אינן צריכות כוונה אלא ה"ג פשיטא מ"ד התם תאכלו מצות אמר רחמנא והא אכליה אבל הכא כוונת הלב בעי' וליכא קמ"ל מצות אינן צריכות כוונה וה"ג ר"ח ור"ש ז"ל ולעולם זאת אומרת ולא ס"ל אלא קמ"ל שאין לחלק בין אכילת מצה לתקיעת שופר ועוד דפשטייהו דהנך מתני' קשו עליה ואע"ג דפרקינהו אשינויי לא סמכינן דשינויי דחיקי נינהו ובדלמא שני להו ועוד דר"ל ס"ל מצות צריכות כוונה בפ' ערבי פסחים דאמר זאת אומרת מצות צריכות כוונה והתם ע"כ זאת וס"ל דהא ממתני' לא איפשיטא התם מצות צריכות כוונה אלא מדאשכח ר"ל התם תנא דאמר מצות צריכות כוונה ואיהו סבר ליה כוותיה הוא דמיהדר לאוקמיה למתני' בהכי ולא בעי לאוקמה כאידך תנא דהתם דאמר אין צריכות כוונה ודר"ל עדיפא דגברא רבה דבא"י הוה ורב הונא נמי הכי ס"ל התם ובתנאי נמי לא אשכחן מאן דפליג עליה אלא חדא מתני' דפסחים דלא ידעינן מני דאילו ת"ק דתקיעות לא פליג אלא במשמיע הא בכוונת תקיעה מודה מדלא אפליגו בתרתי ואע"ג דמתן דמים לר"י בלעבור לא בעי כוונה דשוחט קדשים לשם חולין כשרין ועולין לבעלים לשם חובה ואפי' חטאת כדאיתא בפ"ק דזבחים ה"ה לזורק ואע"ג דמתעסק בקדשים פסול ה"נ מתעסק במצות לכ"ע לא יצא דאפי' למ"ד מצות אינן צריכות כוונה כוונת תקיעה בעינן ובקדשים נמי בעינן כוונת שחיטה אבל כוונה דמצוה בקדשים לא בעי' ומש"ה לעבור דידהו לא בעי כוונה לר' יהושע ומיהו לר"א בעי כוונה כדקאמר לא נאמר בל תוסיף אלא כשהוא בעצמו לומר דאע"ג דהוא זורק בכוונת דם בכור אינו עובר על בל תוסיף והלכך עובר על בל תגרע דהא חזי דם לזריקה ולפי הנראה יש ראיה דמצות צריכות כוונה מדקי"ל גבי ק"ש דבפסוק ראשון צריכה כוונה כדפסק רבה בדוכתא ואילו למ"ד מצות אין צריכות כוונה אפי' פסוק ראשון נמי לא בעי כוונה ממאי מדאקשינן ממתני' דהיה קורא מאי לאו אם כוון לבו לצאת וש"מ מצות צריכות כוונה ומאי קושיא לימא מאי כוון לבו בפסוק ראשון או בפרק ראשון אלא ש"מ למ"ד מצות אינן צריכות כוונה אף פסוק ראשון אינו צריך כוונה כמגילה ושופר ושאר כל המצות כק"ש ותנאי היא ועיקר קושיין מסתם מתני' והוה מצינן למימר הא נמי חד מהנהו תנאי היא א"נ רב אחא היא דאמר כולה צריכה כוונת הלב הלכך מדקי"ל בפסוק ראשון צריך כוונת הלב ש"מ מצות צריכות כוונה ואם תשאל כיון דמצות צריכות כוונה כולה נמי ליבעי כוונה זו אינה שאלה שעיקר ק"ש פסוק ראשון ובו יוצא ידי חובתו כדאמרי' עלה התם שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד זו

היא ק"ש של ר"י הנשיא ואיתמר נמי התם אמר שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד ונאנס יצא אלמא אף מצות קריאה בדיעבד ליתא אלא בפסוק ראשון ומש"ה צריך כוונת הלב כשאר כל המצות שצריכות כוונה ומאן דמפרש תרי גווני בכוונה לא צהיר לפום גמרא ולא חוור וה"נ מוכח בירושלמי בהדיא כדאמרן וההיא שמעתא דבריש פ' המוצא תפילין לא מכרעא כלל אי לצאת בעי כוונה אי לא דקי"ל שבת לאו זמן תפילין הוא הלכך ליתנהו להנהו פירוקי דמפרקי דכ"ע שבת זמן תפילין הוא ובלצאת ובלעבור בעי כוונה פליגי אלא כלישנא אחרינא דאיתמר התם עיקר וכן פסק ר"ש בה"ג שלא יצא בו עד שיתכוין שומע ומשמיע וידעתי שיש חולקים בדבר אבל לפרש דעת ר' יצחק אלפסי ז"ל באתי כאן שהוא סובר דמצות צריכות כוונה שהרי השמיטה לדרבה וכתבה לדר' זירא והוא גורס משמיע נמי בעי כוונה וכ"ש שומע:

ואל יטעה אדם לומר דכוונת שומע קאמר מפני שכתב עד שיתכוין להשמיעו ולהוציאו קאמר דלשם מצוה עביד ובשמיעה דמצוה מיירי ואפשר שיתכוין הרב ז"ל לומר אע"פ שהתוקע מתכוין להוציא את עצמו אינו יוצא י"ח עד שיתכוין להשמיעו אבל נתכוין להשמיעו אותה תקיעה אע"פ שלא נתכוין להוציאו לשומע יצא מאחר שהוא תוקע להוציא את עצמו שהרי מתכוין להשמיעו תקיעה של מצוה אבל תוקע לשיר שלא נתכוין להוציא את עצמו לא יצא עד שיכוין להוציאו לחבירו שהרי אין כאן תקיעה של מצוה אבל השומע לעולם צריך כוונה לשם מצוה כדר' זירא דקם ליה כר"י וכן פסק בזו רבינו האי גאון ז"ל והתשובה שכתב ר"י בן גיאות בשמו לאו רבנא אשי חתים עלה והרי בפירושי ברכות שלו בפרק היה קורא כתב בלשון הזה ובתקיעת שופר הא איפסיקא דצריכה כוונת שומע ומשמיע ובנדה שנאנסה וטבלה פלוגתא דרב ור"י ובשחיטה כדאמר בה איב"ע אבל עיקר כללא דקאמר הכא לא פסיק ומתני' דהיה קורא כיון דסליקא דאתוקמא בקורא להגיה הכי עסקינן:

דף ח.

כתוב בספר המאור הרי"ף ז"ל כתב בהלכותיו הא דאמר רב הונא ועם ב"ד וכו' עד אלא במקום שיש בו סנהדרין:

אמר הכותב דעתו של רבינו הגדול ז"ל לומר שמחלוקת ר"א ורבנן בזו דר"א סבר לא תיקן ריב"ז אלא דומיא דבהמ"ק והוא בית הועד שיודעין בקבועא דירחא ושם תוקעין בפני ג' שקדשו את החדש דקידוש החדש בג' ורבנן סברי בכל ב"ד קבוע של ג' נמי תוקעין והא דתניא אלא בב"ד שקדשו בו את החדש ר"א היא וכן פי' רש"י ז"ל בזו ועל זה

סמך רבינו הגדול ז"ל עד שעשה מעשה בדבר כמו שידוע ממנו ומצוי בתשובת תלמידיו שהיו תוקעין בבית דינו בר"ה שחל להיות בשבת ומה שתפס עוד ותמה על רבינו ז"ל מפני שהביא על זאת שמעתיה דר' חייא בר גמדא וההיא לא איתמרא אלא על לישנא בתרא דרב הונא דמתני להא ביוה"כ וכו' ביוה"כ תעבירו שופר מלמד שכל יחיד ויחיד חייב ואמר רב הונא ועם ב"ד ופרישנא בזמן ב"ד עד והאידנא דל"ל יובלות לא היה צריך הרב לכתוב מכל זה כלום וזה א' מן המקומות המתמיהין הנמצאים בהלכות ואני איני רואה בכאן תימה ולא מקום לטעות שאילו היה רבינו כותב משמועות של יובל לר"ה לא היה משמיט הא דתניא ביוה"כ תעבירו שופר וכו' ושמעתיה דרב הונא דאיתמר עלה אבל שמעתיה דרב גמדא נכון ונראה הוא לפרשה אף על ר"ה שאין תוקעין לעולם אלא כל זמן שב"ד יושבין הא עמדו להם אין תוקעין לא בר"ה בפניהם ולא ביובל בין בפניהם בין שלא בפניהם ואפירוקא דגמ' קאי דמתרצינן לא ה"ק דאילו ביובל תוקעין בין בפני ב"ד בין שלא בפני ב"ד ובר"ה בפני ב"ד אין שלא בפני ב"ד לא לעולם בזמן ב"ד כלומר תרוייהו בזמן ב"ד ועלה מייתי שמעתא איתמר נמי דאין תוקעין לא ביובל ולא בר"ה אלא בזמן ב"ד וזהו הפי' הנכון ולשון ר"ח כך הוא ולעולם זה וזה בזמן ב"ד איתמר נמי משמיה דרבי לעולם אין תוקעין אלא כל זמן שב"ד יושבין ואם נאמר שהמימרא הזו על יובל נאמרה בגמ' מ"מ כבר הוא ידוע ממנהגי הלכותיו במקומות רבים שהוא תופס לעצמו לשון הגמ' להביא אותו על מה שלא נאמר עליו בגמ' ובלבד שיהא מה שהוא מביא בהלכה וכן דבר זה לפי הכוונה הזו לא ללמד על מה שהוא נאמר עליו בגמ' יצא אלא ללמד על ר"ה יצא לומר שאע"פ שכל יחיד ויחיד חייב אין תוקעין אלא בזמן ב"ד ללמד משתיהם דבר"ה אין תוקעין אלא בב"ד ובזמן ב"ד כלומר כל זמן שיושבין ומפרש בגמ' דבר"ה בפני ב"ד ובזמן ב"ד בעי' ומה שכתב מתעסקין בהם עד שילמודו ואר"א אפי' בשבת כבר דחאה ה"ר אפרים בהגהותיו מן הטענה הזו שהיה במקום שתוקעין בשבת בר"ה שחל להיות בשבת ביבנה ומן הירושלמי למדה ונראין דבריו והנה רבינו הגדול ז"ל לפי דעתו יפה כתבה בהלכות אלא שאנו תמהים על הגאונים ז"ל שכתבוה כולם בחבוריהם ומדבריהם יש ללמוד שהיו סבורין שלא ביבנה בלבד נאמרה אלא בכל יום ראשון של ר"ה שחל להיות בשבת בכל מקום לפי שאין בלמוד גזירה דרבה ואין בו אלא איסור שבות לתקיעה עצמו וכיון שהיא למצוה מותרת שהם צריכין להתלמד כדי לתקוע למחר ולחנכם במצות ומתעסקין עמהם בשבת זו ומיהו בשבת אחרת אין מתעסקין עמהם וזהו שאמרו אמר ר' אלעזר מתני' בגדול קטן שהגיע לחינוך ביו"ט של

ר"ה שחל להיות בשבת ותנן מלמדין לתקוע בשבת פי' בגדול קטן שהגיע לחינוך שלא כדברי מקצת המפרשים שהחליפו הדבר:

דף ח:

ועוד אמר רב הונא אמר שמואל הלכה כריב"ן וכו' ואין הדברים נראין כן שיהא ר"ח חולק על כל התנאים והאמוראים:

אמר הכותב בכאן עצם עיניו מראות דברי הגאונים כדי לתפוס על דברי רבינו ז"ל שכולם כך כתבו דר"ח בפסוקי מלכיות זכרונות ושופרות נמי נאמרה וכן פי' ר"ח וכן כתוב בהלכות רב שמעון כדברי רבינו ואתיא לדברי ריב"ן דאמר אם אמר ג' מכולם יצא לפיכך אם אמר כי המלכות שלך היא ולעולמי עד תמלוך בכבוד ככתוב בתורתך וכן כתוב בדברי קדשך וכן כתוב ע"י עבדיך הנביאים יצא כאילו הזכיר ג' פסוקי מלכיות ומש"ה אקשינן למה מוציאן ש"ץ מוטב שיתפללו הצבור הן בעצמן ויזכירו ג' מכולן כריב"ן ולא הפסוקים עצמן אלא יאמרו במקומן ככתוב דהא אמר ר"ח אמר רב כל מקום שאמרו להזכיר כיון שאמר ובתורתך כתוב שוב אינו צריך ומפרקי' אלא משום דאושי ברכות תשע ארוכות ואתו למטעי לפיכך תקנו שיהא ש"ץ מוציאן וכן הוא עיקר הפי' באמת שאילו לדברי רש"י ז"ל היאך אמרו בגמ' אילימא משום דכתיב בהו קראי והאמר ר"ח וכו' מאי קושיא מקראי דמוספין הא איכא דמלכיות זכרונות ושופרות דנפישי מקראי דמוספין דהוו להו תשע קראי ואפי' לדברי ריב"ן והיכי קס"ד דמשום קראי דמוספין קאמר ושבקינן הנך קראי דנפישין ועוד היכי ס"ד דמשום מוספין בלחוד קאמרי בר"ה ויוה"כ מ"ש הני משלש רגלים ויוה"כ דכל השנים דהא איכא בהו קראי דמוספין ועוד דהוה לי לתרוצי אלא משום קראי דמלכיות זכרונות ושופרות ולא לימא משום דאושי ברכות דמשמע דקראי ליכא אלא ברכות הוא דאושי בעצמן מפני שהן תשע ארוכות ועוד מדקאמרי' אילימא משום דכתיבי בהו קראי והא אמר ר"ח וכו' משמע דלר"ח לא כתיבי בהו קראי כלל וכבר הוצרך ר"ש לשנות בגירסא אילימא משום דנפישי קראי כלומר דהוו טובא מלכיות זכרונות ושופרות ומוספין דר"ח ור"ה והא אמר ר"ח כלומר דכיון דלא צריך לאדכורי מוספין לא נפישי וגם זה עולה בדוחק ובקושי דאכתי הוו טובא ועוד דאי פירכא מכולהו דר"ח וכו' הכי משמע דאמתני' קיימא ומשום קראי דר"ה ויוה"כ נמי איתמר וכ"ש שבר"ה מלכיות זכרונות ושופרות בשחרית הן ואינן עם המוספין דהב' מתקיע בשעת הגזירה שנינו ולא בשעת הגזירה זריזין מקדימין למצוה ובשעת שהיובל

נוהג אין גזירה ויש שלום ועוד שקבלת הגאונים מכריע שאפי' רש"י ז"ל העיד על רבותיו שהיו מפרשים כן כפי קבלת הראשונים ז"ל:

דף י:

ועוד ומה שנהגו לתקוע כל התקיעות כשהן יושבין וכו' וסמכו להם על מה דגרסי' בפסחים והתם בדוכתא אידחיא ליה ההיא דשופר:

אמר הכותב הא בורכא דעד כאן לא אדחיא אלא שאינה לאחר עשיה דלא חיישינן דלמא מתקלקלו תקיעתא אבל עובר לעשייתן הוא ומה שאמר עוד א"נ לא אדחיא י"ל הא כדאיתא והא כדאיתא ואין ברכה במטבע קצר בשופר אלא מנהג האחרונים דברי הבאי הם דאי ברכת שופר מלכיות זכרונות ושופרות מאי היא דאמרי' אין מברך עליהם עובר לעשייתן דלמא מתקלקלי תקיעתא כי מתקלקלי מאי הוי מ"מ ידי ברכות יצא ומאי הא דאסיקנא אלא חוץ מן הטבילה איתמר אבל שופר מברך עליו עובר לעשייתן והא דכ"ע שופר על סדר ברכות שמע ליה כשהשלים כל ברכה וברכה כדתנן מלכיות ותוקע שופרות ותוקע ומה מקום לספק זה אלא ודאי על הברכה של מטבע קצר הדברים אמורים ואין ספק ולא מקום למחלוקת שהיחיד שאינו תוקע על סדר ברכות ודאי צריך לברך על מצוה זו במטבע קצר כדרך שמברכין על המצות ויכולין אנו לפרש זו שבפסחים על היחיד שתוקע לעצמו אבל הצבור שתקעו על סדר הברכות בלבד כדין משנה אפשר דמי שהוא רואה בדעתו כן לומר שלא יברכו במטבע קצר אלא ברכות עולות לתקיעות וכן שתקנו אחרונים או נהגו להקדים ולתקוע כדרך היחיד ע"כ היו צריכים לברך במטבע קצר אבל אנו רואין שאפי' בצבור שתקעו על הסדר מברכין באמצע תפלה כדרך שעושין בנשיאת כפים וכן אנו רואין עוד שזה מנהג אבותינו חכמי התלמוד היו תוקעין ומריעין כשהן יושבין קודם תפלת המוספין ובודאי מברכין היו עליהם במטבע קצר ואח"כ חוזרין ותוקעין ומריעין כשהן עומדין בתפלה על סדר הברכות לא שלא יצאו בתקיעות אלא שהברכות מעיקרן בתקיעות תקנו אותן כדמייתי' עלה בגמ' כדרבא אמרו לפני מלכיות זכרונות ושופרות ובמה בשופר והיינו מימרא דר"י למה תוקעין ומריעין כשהן יושבין ותוקעין ומריעין כשהן עומדין וכו' מלתא כפשטה ופירושה כמשמעה וכך הנהיגו חכמים למצוה כדי לערבב את השטן והדקדוק שדקדק בעה"מ לפנינו מה הן התקיעות שהן לערבב את השטן וכו' שאלתן של נערים היא דר"י ה"ק למה הנהיגו חכמים באותן תקיעות ראשונות ולא פטרו עצמן בתקיעות שעל סדר הברכות שהן עליהם חובה ואינן יכולין לפטור עצמן מהן כדי לערבב את השטן ומתני' דקתני מי שבירך ואח"כ נתמנה

לו שופר וכו' דיעבד היא כדקתני ובריייתא דתניא אבל בחבר עיר שומעין על הסדר ועל סדר ברכות לצאת ידי חובה קתני שכך תקנו חכמים ברכות ותקיעות על סדר הברכות כשהם יושבין וחוזר ושומעין (על הסדר) על סדר הברכות כשהן עומדין בתפלה מתניתא חובה תניא ור"י מצוה שנהגו בה בלכתחלה קאמר והתם נמי איתמר כה"ג למה תוקעין בשופר של איל דהיינו מנהג שנהגו למצוה דאילו חובה כל השופרות כשרין תנן ושל יעל פשוט תנן והא דקאמר אמר הקב"ה לאו דוקא בדאורייתא אלא אמר הקב"ה תקעו כדי שאזכור ועוד דאשכחן להני עקידת יצחק וכיון שכן מצוה שנהגו בשופר של איל כדי שיזכור איל באיל ועוד דאשכחן לכם כה"ג בדרבנן אמר הקב"ה אמרו לפני מלכיות זכרונות ושופרות ושאלו מלאכי השרת מלפני הקב"ה מפני מה אין ישראל אומרים הלל בר"ה וכו' תדע דהוינן בה למה תוקעין דרחמנא אמר תקעו אלמא לאו טעמא דקרא קא דריש אלא טעמא דמצוה קא דריש ולא קאמרינן מפני מה אמרה תורה וכיוצא במימרא זו דר"י במס' תענית למה מתכסין בשקין וכו' אינו שנוי לא במשנה ולא בברייתא אלא שנהגו בכך וחכמים הנהיגו אותן למצוה וכבר הארכנו במימרא פשוטה מפני שהרבים נתקלין בה:

דף יא.

ועוד כתב ונשתנו המנהגות בדורות האחרונים וכו' והרי"ף ז"ל נתן טעם לדבר ורבינו האי גאון ז"ל כתב בתשובת שאלה כי קבלה היתה בידם דבין גנוחי ובין ילולי כולהו תרועות מקריאן וכו':

אמר הכותב דברי רבינו הגאון טובים לכבודו אבל מי יתן ויודיעוני המשבחים דבריו א"כ למה לא תיקן ר' אבהו אלא תשר"ת כי בתשר"ת בלבד נהגו המנהגים שלא יראה הדבר כחלוק בעיני ההדיוטות והיאך הקשו בגמ' דלמא שברים נינהו ואתיא תרועה ומפסקא ודלמא תרועה היא ואתו שברים ומפסקי דהא בודאי ידיעא לן מלתא דשברים ותרועה הכל א' וליכא מאן דמפסיק ואפי' לפי פירושו שאמר שלחוש לדברי ר"י תקנו דהא ליכא בין תקיעה לתרועה ולא כלום דתרוייהו תרועה נינהו ואינו אלא כמאריך בתרועה שהכל תרועה אחת וכמה חששות חשש ר' אבהו חשש שלא יראה להדיוטות כחלוק וחשש שלא יאמרו שהיא הפסקה וההפסקה עצמה אין לחוש [אלא] לדברי ר"י ועוד דר' אבהו למה לי בתש"ת ותר"ת סגיא שכבר נאספו המנהגות וא"נ גנח ויליל יצא בגנוחי או בילולי אבל באמת לא דקדקו כל אלו הדקדוקים והחששות אלא משום שמא אפילו בדיעבד לא יצאו שאפי' לרבנן דאמרי שמע תשע תקיעות בתשע שעות יצא ובלבד ששמען על

הסדר כלומר פשוטה לפניה ופשוטה לאחריה ותרועה באמצע ואילו בתקיעת שברים תרועה תקיעה אין פשוטה לפניה ופשוטה לאחריה ותרועה באמצע שהרי הפסיק בין תרועה לתקיעה בודאי וזה הפי' הנכון ושנוי בתוספתא תקע והריע וחזר והריע ותקע אין בידו אלא אחת וזהו משום דבעינן כסדרן ואילו היו מקשים בגמ' לחוש לדברי ר"י היו מפרשין כן ועוד אפי' איכא מאן דחייש לדברי ר"י אקשויי לא הוו מקשו בגמ' מינה תרי זימני דמנא להו דר' אבהו חייש לדברי ר"י כלל ודלא כרבנן וכסתם מתני' דקתני שלש על שלש וכן כולה סוגיין ואילו לר"י ליתנהו אלא שלש כדקתני בפ' החליל אין פוחתין מז' וכו' ועוד אקשויי סתמא נמי ובמה תיקן בעה"מ מנהגן של ישראל כדברי הגאון ז"ל הרי עדיין צריכין היו לתקוע כולן למלכיות וכן לזכרונות וכן לשופרות לכנופי מנהגי כי היכי דעבדי מיושב דהא לכנופיא דכניף ר' אבהו למנהגי הני לא מפקי נפשייהו במנהגא דהני אלא ט' תקיעות תקעו אליבא דכל חד מיושב הלכך מעומד נמי לכנופיא דעתייהו צריך הוא למתקע לכולהו ואין אחד מן המנהגים יוצא בה לפי דעתו ומנהגו אלא שלא להטריחן נאמר להן כבר יצאתם מיושב ונמצא שלענין המנהג טעמו של רבינו נכון ואם יש טוב ממנו גם את הטוב נקבל שכבר נאמר על דרך הגאון דמשעה שעמד ר' אבהו וכניף מנהגי חששו לתקיעות יתירות שלא יפסיקו באמצע תפלה והקדימו ועשו ספיקותיו של ר' אבהו מיושב וחזרו ותקעו על סדר ברכות תשע כאותו הסדר שעשו מיושב וכולן אינן אלא תקיעה ותרועה ותקיעה על כל ברכה וברכה לפי האמת וזה הטעם כסדור המנהג כולו כפי דעתם ואני אומר שטעמו של רבינו ז"ל בטורח הצבור בכאן אמת ונכון הוא ועיקר הדברים מיוסד על פי מה שפירשנו למעלה שתקנו חכמים להיות תוקעין ומריעין כשהן יושבין ויוצאים ידי חובתן ותקנו שיהו תוקעין ומריעין כשהן עומדין על סדר הברכות שהברכות הללו מלכיות זכרונות ושופרות כל עיקרן בהתרועות נתקנו וכן בתעניות וכן בשעת מלחמה שמוסיפין שש ברכות ובהן נמי זכרונות ושופרות מתריעין עליהן כדאיתא במס' תעניות ולא שנינו אלא בירך ואח"כ נתמנה לו שופר אבל נתמנה לו שופר ותקע ואח"כ נתמנה להם מברך חוזרין ותוקעין על סדר ברכות דומיא דתעניות שאע"פ שאין היחיד חייב בתקיעות תוקעין הצבור על סדר הברכות ושם אמרו בתעניות על כל ברכה וברכה באחת אומר תקעו ובאחת אומר תריעו אלא שר"י שונה שם על כל ברכה וברכה תוקעין ומריעין ותוקעין ואזיל לטעמיה דסבר תקיעה ותרועה ותקיעה אחת היא ואין הלכה כמותו למדנו מכאן דכיון שאין יחיד ויחיד חייב בתקיעות ותרועות אלא חובת ברכות הוא שמתריעין בהן די להם בתקיעה כל שהוא כדי שיתעלה תפלתנו בשופר הלכך בר"ה נמי כיון שיצאנו ידי חובת תקיעות של תורה ואין כל יחיד

ויחיד חייב בתקיעות לא נשאר לנו אלא חובת ברכות שתקנו בהן תקיעות כדי שיעלה זכרוננו לטובה בשופר והוה ליה כתעניות ובתקיעה כל שהוא יצאו ידי התרעה של ברכות הלכך לא רצו להטריח שלא לצורך ונהגו לעשות בכולן תקיעה ועושין בתרועה כשלש סברות הללו דר' אבהו וזה טעם יפה מרפא לעצם ומתוק לפה ואם באת לדון אחריו כבר נהגו:

דף יב.

ועוד כתב ואני אומר כי משורש ההלכה אין בר"ה שבע ברכות אלא ט' הן ולעולם בין בערבית וכו':

אמר הכותב מה נעביד ליה למר דלא ליסרי רוקיה שהוא בא לחלוק על דברי כל הגאונים ועל מנהג כל ישראל בלא ראיה ולא סמך של כלום ועוד שנראה מה שאמרו ואם איתא י"א מיבעי ליה ואם איתא דערבית ושחרית ומנחה (וסתמא) נמי טפי עדיף לאוקומה בג' תפלות ולא בתפלת מוסף בלבד ומה שאמר דה"ק כיון דמהדרי ב"ש לאהדורי ברכות ליתני י"א א"כ ה"ל למימר ואם איתא י"א נמי משכחת לה מדקאמר מיבעי ליה אלמא י' משכחת לה אלא י"א ה"ל למימר ואילו היתה הקושיא חלושה כדבריו לא הוה סלקא בקשיא ועוד שאמרו אמרו לפני מלכיות וזכרונות כדי שיעלה זכרונכם לפני לטובה ובמה בשופר אלמא אין מזכירין אותן אלא כשתוקעין וא"כ ערבית שחרית ומנחה נתקע וזו היא ששנינו סדר ברכות אומר אבות וגבורות וקדושת השם וכו' זכרונות ותוקע שופרות ותוקע אלמא אין סדרן של ברכות הללו אלא בזמן שתוקעין מדלא קתני ובשעת התקיעות תקעו ולפיכך נמי שנינו השני מתקיע לאו למימרא דלענין ברכות זה וזה שוין אלא מפני שלא תקנום במוספין אלא בשביל התקיעות לפיכך אמרו השני מתקיע וכו' שאומר סדר ברכות שתוקעין בהן כדקתני רישא מלכיות ותוקע וכו' ומש"ה מקרי הנך ברכות תקיעתא ועוד מצאתי בירושלמי ר' אבהו בשם ר"א בכל מקום עבר והזכיר אדיר המלוכה לא יצא חוץ מן האל הקדוש של ר"ה ובלבד במוסף ואתיא כריב"ן פי' בכל ימות השנה אם חתם בברוך אדיר המלוכה לא יצא חוץ מן האל הקדוש של ר"ה שהוא כולל מלכיות עם קדושת השם לדברי ריב"ן שאע"פ שיש לו לחתום בקדושת השם אם חתם במלכיות יצא שהרי שניהם נכללים בברכה אחת לריב"ן ובלבד במוסף אלמא במוסף הוא שאומר זכרונות ושופרות וכולל מלכיות עם קדושת השם אבל ערבית שחרית ומנחה אינו אומר מלכיות זכרונות ושופרות ועוד יגעתי ומצאתי מפורש בירושלמי במס' שבועות בפ"א ר' יעקב בשם ר' יסא העובר לפני התיבה ביו"ט של ר"ה בשחרית בש"א

ח' ובה"א ז' במוסף בש"א י' ובה"א ט' ויאמר י"א וכו' וזה מפורש והוא שאמרו בפ' בכל מערבין וכאן הקשו ויאמר י"א ומה שנהגו מקצת מן הדורות ראשונים להתפלל ז' ועכשיו מתפללין ט' אין בזה שינוי מנהג וזה וזה לדבר א' נתכוונו שהרי ר"ג וחכמים אפי' בשאר ימות השנה נחלקו מדפריש ר' אמי הלכה מכלל דפליגי כל השנה כולה ומדאמר ר' יוחנן הלכה כר"ג בשל ר"ה מכלל דפליג אפי' בשאר ימות השנה ועוד מדאמר להם ר"ג למה ש"צ יורד והלא לדבריו יורד הוא ש"צ לשאר ימות השנה אלא ש"מ בכל ימות השנה הם חולקין ולפיכך הקשו לו למה צבור מתפללין והוא השיב כדי להסדיר ולא שיהא הדבר קבוע עליהם חובה וכיון שנפסקה הלכה כר"ג בשל ר"ה בלבד נמצאו פטורין מט' וחייבין בז' כשאר יו"ט שהרי חובת היום חייבים הם בה כשאר ימים טובים ואי בשחרית או במוספין סדר תקיעות דהיינו ט' בחבר עיר המתקיע בהן תקנום הא בחובת היום שהם ז' דיוצר אור או דמוסף כל היחידים חייבין בהן וזה נכון ועיקר הוא ומצאתי בזה הסוגיא ירושלמית שהיא מסייעת לדברי אלה דגרסי' התם רב חונא רבה דצפורין בשם ר' יוחנן הלכה כר"ג באילין תקיעתא ר' זעירא ורב חסדא הוון יתבין תמן בתקיעתא מן דצלין אתת צלותיה קם רב חסדא בעי מצלוייה א"ל ר' זעירא ולא כבר צלינן א"ל מצלינא וחזר ומצלי דנחתין מערבייא מן תמן ואמרין בשם ר' יוחנן הלכה כר"ג באילין תקיעתא ואנא לא כוונית הא אילו כוונית הוינא נפיק ידי חובתי א"ר זירא ויאות כל תנא תני לה בשם ר"ג ור' אושעיא תני לה בשם חכמים רב אדא דקסרין בשם ר' יוחנן והוא שיהא שם מראש התפלה א"ר תנחום בר' ירמיה מתניתא אמרה כן סדר ברכות אומר אבות וגבורות וקדושת השם זו היא הגמ' הזו והרי פירושא ברור למי שעינו יפה שפסקו תחלה הלכה כר"ג בתקיעות ופי' רב חסדא דדוקא במכוין לצאת הא אם לא נתכוין לצאת אע"פ ששמען מש"צ לא יצא ובא רב אדא והוסיף והוא שיהא שם מראש התפלה כלומר מתחלת אבות הא אם היה שם מתחלת תקיעות ושמע מלכיות זכרונות ושופרות בלבד לא יצא וא"ר תנחום מתניתא אמרה כן סדר ברכות אומר אבות וגבורות וקדושת השם דאלמא סדר תפלה זו מתחלת אבות היא ועד הסוף כדקתני נמי ואומר עבודה והודאה וברכת כהנים עמו נלמוד מכאן שלא פסקו כר"ג אלא במלכיות זכרונות ושופרות בלבד והוא מה שאמרו הלכה כר"ג באילין תקיעתא אבל לא בשאר התפלה ולפיכך הוצרכו לומר שהוא צריך להיות שם מראש התפלה שלא תאמר כיון שאינו מוציאו אלא ע"י מלכיות זכרונות ושופרות לא יהא צריך להיות שומע אלא אלו בלבד בא להודיעך שיש סדר לתפלה זו וצריך להיות שם מתחלה ועד סוף ומכל הענין הזה נלמוד שצריך היחיד להתפלל ז' שהם חובת היום ואפי' אם תמצא לומר שש"צ פוטרן מכולן בר"ה אפ"ה

מאחר ששנינו למה צבור מתפללין ואמר להן ר"ג כדי להסדיר ש"צ את תפלתו נמצא שלדבריו אין צבור מתפללין אלא להסדיר לפיכך אם רצו להתפלל ז' מתפללין ז' כדי שיסדר ש"צ תפלתו בלבד ובימים הראשונים לא היו רובן בקיאין לפיכך נוהגין להתפלל ז' כדי שיסדיר ש"צ תפלתו ועכשיו נהגו להתפלל ט' ומי שאינו בקי קורא בסידורין הכתובין בסדר היום ואין בזה שנוי עיקר המנהג ואף שהרבה מן הראשונים שנהגו בט' לעולם כמו שמצוי בחבורי תשובותיהם אבל אילו היו ישראל חייבין להתפלל ט' בכל תפלות ר"ה ערבית שחרית ומנחה היאך נשתבשו השבוש הגדול הזה בהסכמת כולן והגאונים הראשונים שקבלו מרבנן סבוראי דבסוף הרואה למה לא הנהיגו כן והיאך אפשר שלא נשאר בשתי ישיבות סדור אחד מסדורי בעלי התלמוד האחרונים ובאמת שכל המפקפק בדבר הזה מבטל שלשלת הקבלה שזה המנהג מקובל ומוסכם ופשוט הוא בכל ישראל ולא ערער אדם בדבר מעולם וכבר הראיתיך מפורש מן הגמ' שאף בימי רבותינו חכמי התלמוד כן הוא ולמדת שכל הפורש מדבריהם של ראשונים כפורש מחיים והאל יכפיל שכר טרחנו אשר טרחנו לדונם לזכות וידין אותנו לזכות: